

Stefan Moysa

"Entsprechungen : Gott - Wahrheit - Mensch. Theologische Erörterungen",
Eberhard Jüngel, München 1980 :
[recenzja]

Collectanea Theologica 52/1, 225-226

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Eberhard JÜNGEL, *Entsprechungen: Gott — Wahrheit — Mensch. Theologische Erörterungen*, München 1980, Chr. Kaiser Verlag, s. 377.

Jeden z bardziej znanych teologów ewangelickich młodszego pokolenia zbiera w tej książce swoje artykuły i głoszone z różnych okazji konferencje. Powtarza się w nich wątek, który jest wyrażony w tytule, a mianowicie — analogia. Prawda o Bogu może dojść do człowieka jedynie na drodze analogii — oto wymowa tego tytułu. Autor powtarza za Platónem twierdzenie, że analogia jest najpiękniejszą ze wszystkich więzi. Podobieństwo stworzenia do Boga jest tym, co nadaje światu jego zwartość. Bez analogii nie byłoby ani możliwości sensownego mówienia o Bogu i teologii, ani też w ogóle bytu.

Dwa artykuły poświęcone są wprost tematowi analogii. Pierwszy z nich wyraźnie filozoficzny mówi o pochodzeniu analogii u Heraklita i Parmenidesa. Drugi, bardziej teologiczny dotyczy prawdy, jaka jest zawarta w metaforze. Prawda ta wskazuje na rzeczywistość szerszą niż sama wypowiedź. Wszystkie sformułowania dotyczące wiary są wypowiedziami metaforycznymi. Jeżeli się chce, by metafora doszła do głosu i mówiła o Bogu, musi być stworzony klimat zaufania między opowiadającym a słuchającym. Ten kontakt zostaje stworzony w teologii opowiadającej. W taki sposób i przez taką teologię powstaje zasada hermeneutyczna wypowiedzi wiary.

Ze sprawą analogii związana jest ściśle kwestia teologii naturalnej, której autor poświęca cztery artykuły rozważając ją z różnych stron. Charakterystyczne jest, że o ile tematyka ta nie jest obecnie w teologii katolickiej poruszana, o tyle w ewangelickiej odżywa na nowo mimo protestu Karola Bartha przeciw wszelkim próbom rozumowanego udowodnienia istnienia Boga. Pannenberg mówi, że wiara nie może być tylko subiektywnym przekonaniem, ale musi być oparta na wiedzy nabytej drogą rozumową. Jüngel, choć przyjmuje możliwość teologii naturalnej, zwalcza ten pogląd i utrzymuje, że wiedza, która uzasadnia możliwość wiary, sama nie może się dokonać poza nią. W kręgu tej problematyki obracają się też rozważania autora dotyczące anonimowego chrześcijaństwa w ujęciu Karola Rahnera. Autor odrzuca samo wyrażenie „anonimowy”, niemniej uważa, że teza Rahnera jest wielkim wyzwaniem dla teologii ewangelickiej. Chrześcijanin musi być nazwany imieniem Chrystusa i to należy do jego istoty, ale poza Chrystusem nie ma zbawienia i dlatego z powodu łaski danej dzięki Chrystusowi każdy człowiek może być anonimowym chrześcijaninem. Zwraca też uwagę, że według samego Rahnera stan anonimowanego chrześcijaństwa jest stanem niekompletnym i domaga się wyraźnego nazwania. W dalszym artykule autor stwierdza, że najbardziej istotne w relacjach między człowiekiem a Bogiem jest słuchanie słowa Bożego, w którym człowiek interesuje się Bogiem dla Niego samego.

Pewność o istnieniu Boga, która jest najważniejsza w relacjach człowieka do Boga, autor w duchu Reformacji przypisuje wyłącznie wierze. Interesujący jest również artykuł, w którym Jüngel również w ślad za Rahnerem mówi o stosunku Trójcy Świętej „ekonomicznej do Trójcy „immanentnej”. Tezę Rahnera, że Trójca immanentna jest Trójcą ekonomiczną, odwraca on mówiąc, że Trójca ekonomiczna jest Trójcą immanentną. Wychodzi więc od prawdy, iż Trójca Święta jest misterium zbawczym, objawionym przez Chrystusa, i w tej tajemnicy ukazuje się miłość Boża do człowieka. Dlatego też w określeniu bytu Bożego nie można pomijać tego trynitarnego udzielania się Boga człowiekowi.

Na koniec trzeba wspomnieć o artykułach dotyczących antropologii. Autor stwierdza między innymi, że status teologiczny człowieka zostaje ustanowiony przez udzielanie mu się Bogu. Mówi też dalej o prawie do życia i prawie do śmierci, a także o jakości życia, ograniczeniu człowieka i jego lęku.

Jüngel stoi mocno na gruncie teologii ewangelickiej, choć wykazuje duże otwarcie w stosunku do innych chrześcijan. Jego paradoksalny sposób wyrażania się może stwarzać trudności dla umysłów przyzwyczajonych do myślenia innymi kategoriami. Mówi jednak jasno i często formułuje swoje poglądy w tezach. Książka daje obraz twórczości Jüngela, która jest na pewno poważną pozycją w ogólnochrześcijańskim dorobku teologicznym i pozytywnie wpływa na dialog ekumeniczny.

ks. Stefan Moysa SJ, Warszawa

Unterwegs zur Einheit. Festschrift für Heinrich Stirnimann, wyd. Johannes Brantschen i Pietro Selvatico, Freiburg/Schweiz — Freiburg-Wien 1980, Universitätsverlag, Verlag Herder, s. 942.

Z okazji 60-lecia urodzin dominikanina Heinricha Stirnimanna, profesora uniwersytetu we Fryburgu Szwajcarskim, byłego rektora tej uczelni, teologa i ekumenisty, wydali jego przyjaciele i koledzy imponującą rozmiarami księgę pamiątkową. Składa się na nią 65 przyczynków podzielonych na trzy zasadnicze działy: drogi świeckie, drogi teologiczne i drogi ekumeniczne, przy czym ostatnie dwa są z kolei podzielone na część historyczną i systematyczną. Przy takim podziale przyświecała wydawcom intencja zobrazowania głównych dziedzin pracy jubilata, przy czym — jak zresztą w wielu tego rodzaju księgach — troska o systematykę pozostaje na dalszym planie. Dotyczy to głównie części pierwszej, w której znajdujemy tak różnorodne prace, jak na przykład rozważania o *Boskiej komedii* Dantego, opis krucyfiksu szwajcarskiego z XIV wieku, pochwała komunikacji rowerowej czy rozważania o socjologii imperializmu. Wiele z tych przyczynków posiada czysto lokalne znaczenie.

W części historycznej działu teologicznego zwracają uwagę dwa artykuły dotyczące św. Augustyna — jeden o pojęciu nawrócenia według doktora z Hippony, drugi o doświadczeniu Boga w oparciu o *Wyznania*. Z historii nowożytnej trzeba wspomnieć artykuł o uznaniu, jakie posiadał Luter w oczach zarówno własnych, jak swoich współziomków. Czasów nowożytnych natomiast dotyczy opis drogi religijnej Reinholda Schneidera, postaci, która odegrała dużą rolę w walce z hitleryzmem.

W części systematycznej rozwija Auer, moralista z Tybingi, pojęcie normy etycznej. W szeregu tezach stara się wykazać, że absolutność normy może zobowiązywać tylko pod pewnymi zastrzeżeniami. Dwa artykuły poświęcone są teologii „feministycznej”, przy czym pierwszy z nich stawia ogólnie potrzebę tego rodzaju teologii, drugi zaś mówi o święceniach kapłańskich dla kobiet. Gasser, dominikanka, postuluje te święcenia nie na podstawie argumentów teologicznych, ale pragmatycznych. Kobieta, która przyjmuje wyznania od wychowanych przez siebie dziewcząt, winna mieć — jej zdaniem — możność doprowadzenia tych aktów do końca przez celebrowanie Eucharystii i udzielanie innych sakramentów. Teolog prawosławny Nissiotis wskazuje na przeniknięcie całego stworzenia Duchem Świętym i wyprowadza stąd wnioski ekologiczne. Pesch mówi o stosunku teologii fundamentalnej do dogmatycznej i stwierdza, że dziś można je oddzielić tylko technicznie i organizacyjnie, nie zaś rzeczowo, gdyż problemy obu tych dziedzin na siebie wzajemnie zachodzą.

Dział dotyczący ekumenizmu jest najszerzej rozbudowany i tutaj znajdują się najbardziej wartościowe artykuły. Wśród prac historycznych zwracają uwagę dwa studia dotyczące św. Ireneusza. A. Ebneter analizuje pojęcie reguły wiary u niego, stwierdzając, że jest to po prostu prawda tejże wiary jako norma obowiązująca. W. Rordorf stara się wykazać, że stwierdzenie Ireneusza, iż Piotr i Paweł założyli Kościół rzymski, może ozna-